

Euroszepticismus választási programok tükrében

I. Bevezetés

A téma több szempontból is érdekes. Egyrészt Magyarországon a téma jelentősége ellenére nem született a közelmúltat feldolgozó, tudományos igényességgel írott, de közérthető mű, amely a széles közvélemény számára bemutatja az euroszeptikusok érveit. Mivel Magyarországon is erősödik az euroszepticismus - vagy eurorealizmus, ahogy azt egyesek mondják - a külföldi folyamatok leírása és összehasonlítása a magyarországiakkal segíthet egy későbbi, bővebb terjedelmű összehasonlító tanulmány megalapozásában is.

A dolgozat célja, hogy bemutassa az euroszepticismus alakulását az három ország politikájában 2005-től 2014 júniusáig. Meg szeretném mutatni, hogyan alakult a pártok álláspontja az Európai Unió tagság kérdésében, különös tekintettel a tagsággal kritikus pártokra. Azt is meg szeretném tudni, hogy egyes pártoknál történtek-e hangsúlybeli vagy lényegesebb eltolódások a kérdésben a vizsgált idő alatt, különös tekintettel arra, hogy az adott párt ellenzékben vagy kormányon volt-e. Be szeretném mutatni, hogy a három állam politikájában azonos vagy eltérő érvekkel támadják az Uniót.

A három ország igen különböző. Máskor léptek be az Unióba (illetve jogelődjébe): az Egyesült Királyság 1973. január 1-jén, Finnország 1995. január 1-jén, Magyarország 2004. május 1-jén¹. Eltérő a méretük, gazdasági erejük, fizetőeszközük, kormányformájuk, nyelvük és történelmi hátterük. Ezek miatt a különbségek miatt is érdekes, hogy hasonlóak vagy eltérőek az Unió támogatottságában lezajló folyamatok és az Unióval szemben kritikus pártok és politikusok érvei.

Az Unió, és benne többek között az euroszepticismus kutatásának igen nagy hagyományai vannak az Egyesült Királyságban, ahol különböző nevek alatt futó alap és mesterképzési szakok vannak a témakörben (European Studies BA, European Politics MA stb.), van euroszepticismusról szóló kurzus.² Magyarországon és Finnországban is sokan kutatják az Uniót, és vele az euroszepticismust is, de ezekben az országokban még nincs akkora hagyománya az ilyen kutatásoknak.

A 2005. január 1-2014. június 31. közötti időt dolgozom fel, bár utalások lehetnek előzményekre. Ekkor már mindhárom ország az Unió tagja volt és 2005

¹ KISS J. LÁSZLÓ et al (2005): *A huszonötök európai*. Budapest, Osiris Kiadó.

² UNIVERSITY OF LEICESTER: *Distance Learning and CPD*.
<http://www2.le.ac.uk/study/distance>

májusában parlamenti választásokat tartottak az Egyesült Királyságban. A befejező dátumot a 2014-es Európai Parlamenti választások utánra tettem.

A pártok közül a fókusz az Egyesült Királyság esetében három nagyobb párt (Konzervatív Párt, Munkáspárt és Liberális Demokraták) programjainak euroszkeptikus programpontjain, illetve az Európai Parlament választásain sikeres euroszkeptikus Függetlenségi Párton van, a többi párt nem befolyásolja lényegesen a brit Uniós politikát, míg Magyarország és Finnország esetében a hangsúly a nagy és közepes parlamenti pártokon (Fidesz, MSZP és Jobbik, illetve Konzervatív Párt, Centrum Párt, Szociáldemokrata Párt és Igaz Finnek) van.

Az időbeli behatárolásnak elsősorban területi okai vannak. A három ország kiválasztásánál nyelvi és területi szempontokat vettem figyelembe, tehát egyrészt azt, hogy magyarul, angolul és finnül eredetiben tudok forrásokhoz hozzáférni, másrészt viszont, amennyiben kiválasztottam volna a szintén angol nyelvű Máltát és Írországot, akkor ez a döntés területi gondokat okozhatott volna.

Az összehasonlításban a pártok hivatalos parlamenti és európai parlamenti választási programjaira hagyatkozok, másodsorban elemzésekre. Bár kíváncsi lenné a meghatározó politikusok nyilatkozatait, beszédeit is elemezni, ez két akadályba is ütközik: több tucat ember összesen több ezer megnyilvánulását kellene elemezni. Ehhez egyrészt rengeteg munkaóra lenne szükség, másrészt területi korlátokba ütköznék. Ennek ellenére érdekes feladatnak tartanám egy ilyen elemzés elkészítését is, bár lényegesen szűkebb időintervallumban.

Az Egyesült Királyság alatt a dolgozatban azt a területet értem, ahonnan a westminsteri parlamentbe választják a képviselőket, tehát az Anglia, Skócia, Wales és Észak-Írország alkotta országot. A tanulmány szempontjából nem tartoznak ide brit tengerentúli területek, amelyek az Egyesült Királyság részét képezik, de egyrészt Gibraltár kivételével az Unión kívül vannak, másrészt nem választanak képviselőket a westminsteri parlamentbe, így nem igazán befolyásolják a brit Uniós politikát. Magyarország esetében a területi lehatárolás egyértelmű. Finnország esetében a dolgozat szempontjából Ålandot is Finnország részeként kezelem, bár nem helyezek Ålandra különösebb hangsúlyt.

Kérdések

Mit jelent az euroszkepticizmus?

Milyen euroszkeptikus tételeket tartalmaztak a választásokon a pártok kampányanyagai, programjai?

Hipotézis

Azt feltételezem, hogy a kutatott időben erősödött az euroszkepticizmus a brit politikában, a Fidesz retorikájában és Finnországban. Másik feltételezésem, hogy az euroszkeptikus erők kritikája részben eltérő, akár egymással ellentmondásos is lehet különböző országokban.

Kutatási módszerek

Módszerem elsősorban forráselemzés, másodsorban szakirodalmi forráselemzés. A forráselemzés a pártok választási programjait vizsgálja. Ezzel a módszerrel sikeresen be tudom mutatni az euroszeptikus pártokat, eddig ismeretlen vagy kevésbé ismert szempontokkal ismertethetem meg az olvasókat.

Mi az euroszepticismus?

Maga a szó (annak angol eredetije, az *euroscepticism*) először 1985. november 11-én jelent meg a *The Times*-ban, de csak Margaret Thatcher 1988. szeptember 20-i *brugesi beszéde* után terjedt el.³ Michelle Cini az euroszeptikust így definiálja: „*Eurosceptic: someone who is opposed to European integration, or is sceptical about the EU and its aims.*”⁴ Ezek szerint az euroszeptikus, aki ellenzi az európai integrációt, vagy szkeptikus az Európai Unióval és céljaival. A Magyarországi Európa Társaságnak egy sokkal részletesebb skálája van, ők az Európai Unióhoz való viszonyulást tíz kategóriára osztják: 1. kategória: EU-destruktív, 2. kategória: EU-főb, 3. kategória: kemény EU-szeptikus, 4. kategória: puha EU-szeptikus, 5. kategória: EU-pesszimista, 6. kategória: EU-pragmatikus, 7. kategória: puha EU-pragmatikus, 8. kategória: EU-konstruktív, 9. kategória: EU-optimista, és végül a 10. kategória: föderalista.⁵ Náluk a két szkeptikus kategória a „3. kategória: kemény EU-szeptikus Történelmi kényszerként elfogadja az integráció létezését, az ország tagságát, de intenzíven küzd azért, hogy az EU minél kevésbé korlátozza a tagállami szuverenitást. Nacionalista. Csak azokat a közös politikákat támogatja, amelyekből közvetlen materiális haszon származik, a többit visszanacionalizálná. Ragaszkodik a nemzeti vétó intézményéhez, és alkalmazza is. Számára semleges ügyekben hajlamos hátráltatni az egységesülést. Az uniónak csak a hátrányairól beszél,”⁶ és a „4. kategória: puha EU-szeptikus Definíció: az EU létezését elfogadja, de nyűgne és korlátnak tekinti, amely csak szelektíven értelmezett nemzeti ügyekben hasznos. Legfőbb szempontja az uniós pénzforrások megszerzése. A közösségi szabályok minimumát teljesíti. Egyes közösségi politikákat (például agrártámogatások) visszanacionalizálna, egyes alapszabadságokat (például termőföldvásárlás) korlátozna. Mérsékelt nacionalista. Az EU működésének ellentmondásait hangsúlyozza. Az eurót elutasítja, a közös külpolitikát nem

³ APODACA, ARIANE (2013): *Information Guide Euroscepticism*. Cardiff University. <http://www.cardiff.ac.uk/insrv/resources/edc/Euroscepticism.pdf> (hozzáférés 2015. április 12.)

⁴ CINI, MICHELLE (2007): *European Union Politics*. Great Britain, Oxford University Press.

⁵ KOCSIS GYÖRGYI et al (2014): *Hol áll a perc-mutató?* Magyarországi Európa Társaság. http://www.europatarasag.hu/images/2014Marc/perc2_web.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 1.)

⁶ Ibid

létezőnek tekinti.⁷ Tuka Ágnes nem definiálja pontosan az euroszeptikizmust. Könyvében az euroszeptikizmusról szóló fejezetben olyan dolgokat ír le, hogy az euroszeptikusok hívják magukat eurorealistának, féltik a nemzeti szuverenitást az eurokratáktól, elsődlegesnek tartják a nemzeti érdekeket, kritizálják az Unió felépítését, működési anomáliáit, demokráciadeficitjét, az európai public policyk ellentmondásait.⁸

A három definíció egyike se fedi szerintem tökéletesen az euroszeptikizmust. Az elsőnél nem tiszta, hogy csak a további integrációról van-e szó, továbbá nem szerencsés a definícióba belerakni a definiálandó szót. A deklaráltan uniópárti Magyar Európa Társaság igen kidolgozott kategorizálása az én célomhoz túlságosan el van aprózva, a dolgozat szempontjából euroszeptikusnak számít az első öt kategória. Tuka doktornő pedig lényegében szerintem meg se próbálta rendesen körülírni vagy definiálni a fogalmat. Ezért döntöttem úgy, hogy a dolgozat céljának megfelelő definíciót alkotok.

Euroszeptikizmus alatt azokat a nézeteket értem, amelyek leginkább a „less Europe” (kevesebb Európa) és a „no EU” (nem az Unióra) csoportokba sorolhatóak, akik csökkenteni szeretnék az Unió hatásköreit vagy szeretnék kiléptetni országukat, esetleg fel szeretnék számolni az Európai Uniót. Az Unió hatásköreinek bővítésének ellenzése a nem euroszeptikizmus a dolgozat szempontjából.

II. Magyarország

II.1. Fidesz

A Fidesz, jelenleg Magyarország legnagyobb pártja és egyben a fő kormányzóerő elég vegyes képet mutat, a politikájuk a Policy Solutions szerint a leírtánál jóval euroszeptikusabb.⁹ A párt az Európai Parlamentben a Néppárti frakció tagja.

A 2006-os, ellenzéki erőként írt parlamenti választási program eléggé pozitívan viszonyul az Unióhoz, többek között célul tűzik ki az euró 2010-es bevezetését, viszont közben azért a 2006-os programban kritizálják a bolognai folyamatot, és megígérik, hogy győzelmük esetén felkínálják a felsőoktatási intézményeknek a hagyományos képzéssel való visszatérés lehetőségét „egyes speciális területeken

⁷ Ibid

⁸ TUKA ÁGNES (2009): *Az Európai Uniónk Színe és Fonákja*. Pécs, IDRResearch kft/Publikon Kiadó.

⁹ BÍRÓ NAGY ANDRÁS et al (2012): *Euroszeptikizmus Magyarországon*. Budapest, Policy Solutions.
<http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Euroszeptikizmus%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf> (hozzáférés 2014 október 6.)

(pl. tanárképzés)”, továbbá szorgalmazták a Magyarországot sújtó átmeneti korlátozások feloldását.¹⁰

A Fidesz 2009-es (ellenzékben megfogalmazott) európai parlamenti választási programjában némileg negatívabb hangot ütnek meg, a bevezetőben arról írnak, hogy „Európa teret veszített, nem közeledett lényegesen a lisszaboni stratégiában meghatározott célkitűzésekhez, nem oldotta meg meg intézményrendszerének megújítását.”¹¹ Érdekes bekezdése a programnak a következő:

„2002 óta az is meghatározó irányvonala a magyar kormányzati politikának, hogy minden kellemetlenségért a külső tényezőket, azon belül is előszeretettel az Európai Uniót kell hibáztatni. A felelősség folyamatos hárítása, a hazugságok megtették a hatásukat: a felmérések tanúsága szerint ma Magyarország rendelkezik a 2004-ben csatlakozott országok közül a legnegatívabb unió-képpel, pedig a belépéskor még az egyik leginkább Európa-párti új tagállamnak számítottunk.”¹²

Az igen terjedelmes (283 oldalas) program főleg a Gyurcsány-kormány kritizálására összpontosít. A Brüsszelt érintő kritikájában is áttételesen a magyar kormányt bírálja:

„az Európai Unió intézményei éppen azon a területen nem váltották be a hozzájuk fűzött várakozásokat, amelyeken a beavatkozás nem az ország hátrányára, hanem előnyére szolgált volna. Határozottabb brüsszeli fellépéssel korábban meg lehetett volna szüntetni a szocialista-szabaddemokrata kormány által nyújtott hamis adatszolgáltatást és ezzel a felelőtlen költségvetési politikát, többet lehetett volna tenni a jogállamiságot és a demokratikus intézményrendszer működését súlyosan veszélyeztető kormányzati fellépésekkel (független intézmények önállóságának csorbitása, a rendőrség és a titkosszolgálatok politikai célokra való felhasználása, az emberi jogok súlyos és tömeges megsértése stb.) szemben.”¹³

¹⁰ FIDESZ – MAGYAR POLGÁRI SZÖVETSÉG (2006): *Hajrá, Magyarország! A Cselekvő Nemzet Programja*. <http://nezopontintezet.hu/files/2012/03/Hajr%C3%A1-Magyarorsz%C3%A1g-A-cselekv%C5%91-nemzet-programja-2006.pdf> (hozzáférés 2014. szeptember 3.)

¹¹ FIDESZ – MAGYAR POLGÁRI SZÖVETSÉG (2009): *Igen, Magyarország többre képes*. http://static.fidesz.hu/download/yar/program2009_magyar.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 3.)

¹² Ibid. A bekezdést egy az egyben idézi a BÍRÓ NAGY ANDRÁS et al (2012): *Euroszkepticizmus Magyarországon*. Budapest, Policy Solutions is!

¹³ Ibid.

A programban továbbá erős Uniót szeretnének, és felhívják a figyelmet arra, hogy Brüsszel nem Moszkva, „**Az uniós intézmények döntései nem külső diktátumok, hanem azokban mi is részt veszünk.**”¹⁴”

A 2010-es parlamenti választási programjuk, amelyet ellenzékéből írtak, nem tartalmaz semmi kritikát magával az Unióval vagy intézkedéseivel szemben,¹⁵ és mivel 2014-es (kormányzati pozícióból „írt”) programjuk annyi volt, hogy fojtatják, ezért értelmezés kérdése, hogy a 2014-es országgyűlési választási programjuk Uniós politikája konkrétan mi.

Összességében a Fidesz „hivatalosan” igazán uniópárti programokkal vesz részt a választásokon. Nyoma sincs a vezető kormányzati politikusok olyan retorikai fordulatainak, mint hogy „Európán kívül is van élet,” „nem leszünk gyarmat,” vagy, hogy nem diktálhatnak nekünk Brüsszelsből.

II.2. MSZP

A párt az Európai parlamentben a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége frakciójának tagja 2009-től, előtte a Szocialisták Frakciójának volt a tagja.

A 2006-os, nagyobbik kormánypártként kiadott programban határozottan elutasítják az „az Európa-szkepticizmus képmutató politikáját.”¹⁶”

A párt a 2009-es európai parlamenti választásokra (kormánypártként) nem készült rendes programmal, csak egy kilenc oldalas vállalással. Ebben nem kritizálják az Uniót vagy intézkedéseit.¹⁷

Az MSZP 2010-es, kormánypártként megfogalmazott országgyűlési választási programjában általában pozitív színben tüntetik fel az Európai Uniót. Kritikaként merül fel, hogy nincs „értvényes, közös mondanivaló a világgazdaság új kihívásaira adandó közös válaszokról”¹⁸”

¹⁴ Ibid. A kiemelés az eredetiből.

¹⁵ FIDESZ – MAGYAR POLGÁRI SZÖVETSÉG KÖZPONTI HIVATAL – KDNP (2010): *Nemzeti Ügyek politikája*. http://static.fidesz.hu/download/481/nemzeti_ugyek_politikaja_8481.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 3.)

¹⁶ MAGYAR SZOCIALISTA PÁRT (2006): *Erős köztársaság, sikeres Magyarország-az MSZP választási programja*. http://www.boon.hu/2006/02/az_MSZP_vlaszt_si_programja.doc (hozzáférés 2014. szeptember 8.)

¹⁷ MAGYAR SZOCIALISTA PÁRT (2009): *AZ MSZP EP DELEGÁCIÓ VALLALÁSAI 15 PONTBAN*.

http://mszp.hu/sites/default/files/MSZP%20EP%20vallalasok%20a%20kovetkezo_ciklusra.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 8.)

¹⁸ MESTERHÁZY ATTILA (2010): *Nemzeti Modernizáció, Összetartó közösség*. MSZP Országos Központ. <http://mitigernek.hu/images/docs/mszp2010.pdf> (hozzáférés 2014. szeptember 8.)

A 2014-es, Bajnai Gordon és Mesterházi Attila által ellenzékbeli jegyzett programban az Unió teljesen pozitív megítélés alá esik.¹⁹

II.3. Jobbik

A Jobbik Magyarországért Mozgalom az összes választáson ellenzéki pozícióból indult. A 2006-os országgyűlési választásokon a Jobbik nem indult önállóan és ekkor még nem volt a magyar politikai élet jelentős szereplője. Az Európai Parlamentben a függetlenek között ülnek.

A 2009-es európai parlamenti választási programban elutasítják a Lisszaboni Szerződést, mert az megnyitja az utat az Európai Egyesült Államok megerősítése felé.²⁰ A tagság miatt megnőtt az agrárimport, az eleve versenyhátrányból induló hazai vállalkozásokra nagy terheket ró az Unió előírások betartása. Anyagi és humánerőforrásainkat gyarmatosítóként használják ki. A gazdaság bürokratikus túlszabályozott. Az Unió nem elég demokratikus, az Európai Parlament hatásköre mérsékelt a „nem választott, nem ellenőrizhető, visszahívhatatlan tagságú” Bizottsághoz és Tanácshoz képest. A termőföld 26% külföldi kézbe került. Egyrészt a számunkra fontos Ausztria és Németország nem nyitotta meg munkaerőpiacát a magyarok előtt, másrészt a hazai rossz állapotok miatt jól képzett fiatalok tízezrei költöztek a munkaerőpiacukat megnyitó tagállamokba. „Az Unió nem tudott hatékonyan fellépni a jogsértések megfékezése és a bűnösök felelősségre vonása érdekében,” mondják a 2006-os eseményekre utalva. A kritika lényegét ebben a mondatban fogalmazza meg: „a ma létező EU-ról kimondhatjuk, hogy antidemokratikus, bürokratikus, korrupcióval terhelt, neoliberális elveket érvényesítő, államok felett álló képződmény.”

A 2010-os parlamenti választási programban szintén felhozzák az energetikai monopóliumokat.²¹ Célul tűzik ki az energiaszolgáltatással kapcsolatos vállalatok racionális alapokra való helyezését. A munkaügyi irányelvek nem felelnek meg az európai értékeknek, ezeket meg kell változtatni. Kifejezetten hátrányos az európai üzemi tanácsról szóló irányelv. Az Unióval foglalkozó fejezet lényegében meggyezik a 2014-es programban találhatóival, de benne van még, hogy

„Az EU intézményrendszere nagyban antidemokratikus. Ennek legjellemzőbb példája, hogy jogszabályt kizárólag a nem választott testület-

¹⁹ BAJNAI GORDON – MESTERHÁZI ATTILA (2013): *IGAZSÁG, BIZTONSÁG, SZABADSÁG, JÓLÉT.* MSZP.
http://mszp.hu/sites/default/files/ajanlat_magyarorszag_nak_kongresszus20131019_0.pdf
(hozzáférés 2014. szeptember 8.)

²⁰ JOBBIK MAGYARORSZÁGÉRT MOZGALOM (2009): *Magyarország a magyaroké!*
<http://www.balatonalmadi.jobbik.hu/sites/default/files/users/Jobbik-program2009EP.pdf>
(hozzáférés 2014. szeptember 10.)

²¹ JOBBIK MAGYARORSZÁGÉRT MOZGALOM (2010): *Radikális változás.*
<http://www.jobbik.hu/sites/jobbik.hu/down/Jobbik-program2010OGY.pdf> (hozzáférés 2014. szeptember 10.)

ként működő Bizottság kezdeményezhet, a megválasztott képviselők közül álló Európai Parlament nem.”

A Jobbik 2014-es választási programja szerint a „Hét vezér terv” megvalósulásának három fő akadály van, ezek közül az első:

„1. Magyarország uniós kiszolgáltatottsága. Amíg nem sikerül az Unióval való kapcsolatunkat új alapokra helyezni, amíg az „európai árak, harmadik világbeli bérek” világában fogunk élni, amíg nem tudjuk sem védeni, sem támogatni magyar ipart, amíg nem lesz nemzeti tulajdonú termelőgazdaságunk, addig hazánk egy helyben fog topogni. Két elfogadható lehetőség van: vagy az uniós kapcsolatunk újratárgyalása, vagy az Unióból való kilépés és egy közép-európai együttműködési alternatíva mielőbbi megvalósítása.”²²

A programban kritizálják a (magyar) földtulajdon piaci alapú kezelést az Unióban. Alkotmányba kell foglalni, hogy a föld nem kerülhet külföldiek és jogi személyek tulajdonába. Ezt akár a tagsággal megszüntetése árán is meg kell védeni, mert

„Amennyiben a magyar jövő szempontjából életfontosságú földtulajdonunk megtartását az Unió nem lesz hajlandó elfogadni, mint egyfajta nemzeti sajátosságot, amelyből nem engedhetünk, azzal csak azt bizonyítja be, hogy az EU nem nemzetek közössége, hanem egy multinacionális tőke által uralt diktatúra. Ilyen közösségben pedig nincs helyünk.”²³

A program szerint gondot okoz továbbá a megbukott neoliberális gazdasági modell azon következménye, hogy az energiaszektorban óriási nemzetközi gazdasági monopóliumok jöttek létre komoly politikai befolyással.

A program vége felé egy külön fejezet foglalkozik az Európai Unióval. Ebben kifejtik, hogy a Lisszaboni szerződést tévútnak tartják, mert az egy nemzetek felett álló szuperállamhoz vezet, és mert ez kötelezően végrehajthatóvá tette az Európai Unió Alapjogi Chartájának minden rendelkezését. Felhozzák, hogy az Unió ígéretével szemben nem oldotta meg a magyar nemzeti kisebbségek gondjait, miközben a magyaron kívül más nemzeti kisebbségek ügyét fontosnak tekinti. Vissza kell helyezni nemzeti hatáskörbe jogköröket, de még a jelenlegi rendszerben is az Országgyűlésnek szorosabb felügyelete alá kell vonnia a kormány Uniós tevékenységét. A nemzeti érdekeket a közösségi érdekek elé kell helyezni. Az Uni-

²² JOBBIK MAGYARORSZÁGÉRT MOZGALOM (2014): *Kimondjuk. Megoldjuk.* http://jobbik.hu/sites/default/files/cikkcsatolmany/kimondjukmegoldjuk2014_netre.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 10.)

²³ Ibid.

ős forrásoknál előfordul, hogy „kevésbé életbevágó, de az Unió által erőltetett projektekben hasznosulnak.” Meggyőződésük, hogy a tagság ráfizetéses, és ezt egy az Országgyűlés által megrendelendő, független, átfogó, közvetett hatásokat is kivizsgáló EU-mérleggel kívánják bebizonyítani. Amennyiben az Európai Unió tovább halad a „brüsszeli központú birodalomépítés irányába,” akkor szükségesnek tartják a tagságról (kilépésről) szóló népszavazás kiírását. Magyarország jövőjét az Európai Gazdasági Térségben képzelik el. Magyarországnak szövetségeseket kell találni a (Jobbikéval) hasonló értékrendű tagállamokkal, megalapítva a nemzetek sokszínűségére, az egyenlőségre és a kölcsönös érdekazonosságra épülő Nemzetek Európáját.

II.4. Magyarország összefoglalása

A magyar politikai élet jelentősebb (közepes és nagy) pártjai hivatalos választási programjai közül egyedül az ellenzéki Jobbik programja euroszeptikus. Legfontosabb ellentétjük a termőföld szabad kereskedelmében van az Unióval, ha ebben a kérdésben nem sikerül megegyezni kiléptetnének Magyarországot az EU-ból. Ha ebben sikerül megegyezni, akkor is céljuk a politikai szövetség lazítása. A másik két párt választási programja nem tartalmaz euroszeptikus elemeket, bár a Fidesz esetében az írott program jelentősen eltér a beszédekben és interjúkban gyakori euroszeptikus megnyilvánulásoktól.

III. Finnország

III.1. Konzervatív Párt (Koalíciós Párt)

A Konzervatív Párt (Kansallinen Kokoomus, röviden Kokoomus) az Európai Parlamentben a Néppárti frakció tagja. Az ellenzéki pozícióból készült 2007-es parlamenti választási programjában sem kritizálja az Uniót, hacsak azt nem veszzük kritikának, hogy egy képzeletbeli párbeszédben megállapítják, hogy az Unió néha furcsa dolgokat csinál.²⁴

A párt 2009-es, kormánypártként írt európai parlamenti választási programjában egyáltalán nem kritizálja az Uniót.²⁵

A Konzervatív Párt (kormányzati pozícióból írt) 2011-es parlamenti választási kampányanyagában megjegyzi, hogy az Unió nem tökéletes, de a párt igyekszik a finnek számára megfelelő irányba fejleszteni azt.²⁶

²⁴ KANSALLINEN KOKOOMUS (2007): *Vastuullinen markkinatalous ja sen vaikutukset Suomeen* tulevaisuuteen.
<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=kokvaalitavoitteet2007> (hozzáférés 2014. augusztus 8.)

²⁵ KANSALLINEN KOKOOMUS (2009): *Kokoomuksen eurovaaliohjelma 2009.*
<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=kokeurovaaliohjelma2009> (hozzáférés 2014. augusztus 8.)

Az igen rövid 2014-es, vezető kormánypárként megfogalmazott európai parlamenti választási programja nagyon pozitívan viszonyul az Unióhoz.²⁷ Egy kritikus elem található benne, hogy a jogalkotásnál törekedni kell az egyszerűsítésre és ésszerűsítésre, az új jogszabályoknak elő kell segíteniük a gazdasági növekedést és a munkaerő könnyebb elhelyezkedését.

III.2. Centrum Párt

A párt az Európai Parlamentben az Európai Liberálisok és Demokraták Szövetségének frakciójában foglal helyet.

Az akkor vezető kormányerő 2007-es parlamenti választási programja szerint az Unió jogalkotásnak hatékonyabbnak és demokratikusabbnak kell lennie.²⁸

A még mindig vezető kormánypárként írt 2009-es európai parlamenti választási programjukban, melynek főhőse a néhai Urho Kekkonen elnök, azt mondják, hogy bár jó, hogy 2020-ra 30%-al visszafogja az Unió 1990-hez képest a károsanyag-kibocsátást, ez nem elég, 2050-re a kibocsátás még szigorúbb visszafogását kell vállalni.²⁹ Az Uniónak a jövőben nagyobb szerepet kell vállalnia a munkanélküliség, különösen a fiatalok munkanélküliségének leküzdésében. Sokkal több pénzt kell a jövőben áldoznia az Uniónak az oktatásra, tudományra és kutatásra.

A miniszterelnököt adó Centrum Párt 2011-es parlamenti választási programjában nem sokat foglalkoznak az Unióval, ahol igen, ott pozitív szövegkörnyezetben.³⁰

Az ellenzéki pártként írt 2014-es európai parlamenti programjukban felvetik, hogy az Unióban vissza kell fogni a bürokráciát, és Finnországnak nem szabad olyan szigorúan követni a közösségi jogot.³¹ Vissza kell fogni a folyamatos jogal-

²⁶ KANSALLINEN KOKOOMUS (2011): *MATKAOPAS HYVINVOINTIVALTIOSTA PAREMMINVOINTIVALTIOON - KOKOOMUKSEN EDUSKUNTAVAALIOHJELMA 2011*. <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=kokvaaliohjelma2011> (hozzáférés 2014. augusztus 8.)

²⁷ KANSALLINEN KOKOOMUS (2014): *Parempi Eurooppa syntyy ainoastaan tekemällä*. <http://eurovaalit.kokoomus.fi/kokoomus-eurovaalijulistus-2014.pdf> (hozzáférés 2014. augusztus 8.)

²⁸ SUOMEN KESKUSTA (2007): *Vähän kuin itseäsi äänestäisit*. <http://www.keskusta.fi/includes/loader.aspx?id=6b6636d7-f713-410e-8f58-acd1b84fb928> (hozzáférés 2014. augusztus 9.)

²⁹ SUOMEN KESKUSTA (2009): *Urhousta Eurooppaan – Keskustan vaaliohjelma euroopan parlamentin vaaleissa 2009*. <http://www2.keskusta.fi/loader.aspx?id=18326693-9333-4d61-b460-7bcd66794270> (hozzáférés 2014. augusztus 9.)

³⁰ SUOMEN KESKUSTA (2011): *Koko Suomi, kaikki suomalaiset - Vaaliohjelma vuoden 2011 eduskuntavaaleihin*. <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=keskvaaliohjelma2011> (hozzáférés 2014. augusztus 9.)

³¹ SUOMEN KESKUSTA (2011): *Koti kuntoon – tuuletusta Eurooppaan - Keskustan vaaliohjelma Euroopan Parlamentin vaaleissa 2014*.

kotást, a meglévő szabályokat felül kell vizsgálni Az Unió nem tesz eleget a gazdaság felélénkítésére.

III.3. Szociáldemokrata Párt

A szociáldemokraták (Sosiaalidemokraattinen Puolue, röviden Sosiaaldemokraatit) 2007-es, kormánypártként írt választási programja szerint az Uniót a polgárok demokratikus és szociális közösségévé és sikeres gazdasági területté kell fejleszteni.³²

A párt 2009-es, ellenzékből megfogalmazott európai parlamenti választási programjában szintén azt vetik fel, hogy a költségvetés hangsúlyának az innováción, kutatáson és fejlesztésen kell lennie.³³ A mezőgazdasági környezetvédelmi támogatásoknak a jövőben szorosabban kell kapcsolódniuk a környezet védelméhez.

Az ellenzéki Szociáldemokrata Párt 2011-es parlamenti választási programja nem igazán foglalkozik vele, így nem is kritizálja az Uniót.³⁴

Az ellenzékből írt 2014-es európai parlamenti választási programjuk szerint a kutatásra és fejlesztésre többet kell költeni, a területi politikának kevésbé szabad bürokratikusnak lennie.³⁵

III.4. Igaz Finnek

Az Igaz Finnek (Perussuomalaiset) végig ellenzékből politizáltak. 2009-2014-ig az euroszeptikus Szabadság és Demokrácia Európa frakció tagja az európai Parlamentben, 2014-től a szintén euroszeptikus Európai Konzervatívok és Reformisták frakciójában foglalnak helyet.

<http://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=0e0d6039-11c6-4179-8751-e389bca665ca>
(hozzáférés 2014. augusztus 9.)

³² SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE (2006): *Reilu Suomi - työtä ja välittämistä.* <http://www.sdp.fi/images/vaaliohjelmia/sdpnvaaliohjelma07.pdf> (hozzáférés 2014. augusztus 10.)

³³ SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE (2009): *EUROOPAN PARLAMENTIN VAALIEN VAALIOHJELMA 2009.* <http://www.sdp.fi/images/vaaliohjelmia/euvaaliohjelma09.pdf> (hozzáférés 2014. augusztus 10.)

³⁴ SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE (2011): *TYÖN JA OIKEUDENMUKAISUUDEN PUOLESTA.* http://www.sdp.fi/sites/default/files/politiikka/tyon_ja_oikeudenmukaisuuden_puolesta_ladattava.pdf (hozzáférés 2014. augusztus 10.)

³⁵ SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE (2014): *Oikeudenmukainen Eurooppa – laitetaan Eurooppa töihin.* http://issuu.com/sosialidemokraatit_sdp/docs/sdp_eu_vaaliohjelma_2014 (hozzáférés 2014. augusztus 10.)

A 2007-es parlamenti választási programjuk szerint népszavazást kell kiírni az Unió taglásáról. Ezt az indokolja, hogy Finnország hatalmat veszített mind az Unióval szemben, mint a bővülés következtében, közben megnöttek a befizetései.³⁶ Az Unió szövetségi állam felé fejlődése esetén ki kell lépni belőle. A szubszidiaritás elve és a munkaerő szabad áramlása csak üres szólamok, miközben Brüsszelben értelmetlen direktívákat gyártanak, hogy megnehezítsék a hétköznapi ember életét és hasznot hajtsanak a pénzes uraknak. Az EU célja a nagytőke zsebeinek betömése, miközben értékvákuumot hoz létre, ahol nem számít semmi a pénzen kívül.

A párt 2009-es európai parlamenti választási programjában magát unióellenes pártként definiálja, azon az alapon, hogy ők a népuralmat támogatják, az Unió pedig nemzetek feletti, ahol nem a népe a hatalom.³⁷ Nem a szövetségi államra, nem a Lisszaboni Szerződésre, amely többek között súlyosan sérti a szubszidiaritás elvét. A mezőgazdaságot nemzeti hatáskörbe kell vonni. Az EU rosszul működik, ahol hatásköre van, ott vannak a gondok. Ezért sem szabad szövetségi állammá alakulni és további hatásköröket átadni. Az Uniót szerkezetileg meg kell könnyíteni, az információs társadalom idején nincs szükség az EU-hoz ahhoz, hogy együttműködésre kényszerítse az országokat. Finnország nettó befizető.

Az Igaz Finnek 2011-es parlamenti választási programja szerint az Európai bürokráciát és hatalomkoncentrációt csökkenteni kell.³⁸ A cél a jobb tehát kevesebb EU, amely a gazdasági együttműködésről és a népek közötti békéről szól. Egy esetlegesen megvalósuló közös bevándorlási politikán kívül kell maradni.

2014-es európai parlamenti választási programjukban kevesebb, de jobb Európai Uniót akarnak.³⁹ Az Unió jelenleg egy bürokratikus rendszer, amely elnyomja a tagállamok demokráciáját. Az EU halad a szövetségi állam felé, pedig gazdasági szövetségnek kellene maradnia. Nem demokratikus, hogy Finnország jövőjéről úgy döntenek, hogy az Európai Parlamentben a képviselők 1,7% finn, tehát a maradék 98,3% dönt a finnek sorsáról, ezzel távolodik a néptől a hatalom. Az euró politikai és nem gazdasági döntés, amennyiben Finnországnak az az érdeke be kell vezetnie a saját valutát. Az Uniót meg kell reformálni, mert túl bürokratikus és nem elég demokratikus. A brit tervekhez hasonlóan új szerződést kell tár-

³⁶ PERUSSUOMALAISET (2007): *Oikeudenmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta!*.
http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Perussuomalaisten_eduskuntavaaliohjelma_2007.pdf (hozzáférés 2014. augusztus 13.)

³⁷ PERUSSUOMALAISET (2009): *PERUSSUOMALAISTEN EU-VAALIOHJELMA 2009..*
http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Perussuomalaisten_EU-vaaliohjelma2009.pdf (hozzáférés 2014. augusztus 13.)

³⁸ PERUSSUOMALAISET (2011): *Suomalaiselle sopivin.*
http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Perussuomalaisten_eduskuntavaaliohjelma_2011.pdf (hozzáférés 2014. augusztus 13.)

³⁹ PERUSSUOMALAISET (2013): *Perussuomalaisten EU-vaaliohjelma.*
<http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/EU-vaaliohjelma.pdf> (hozzáférés 2014. augusztus 13.)

gyalni a tagságról majd erről népszavazáson kell dönten. Újra kell tárgyalni a széndioxid-kibocsátási kvótákat, mert a jelenlegi túl alacsony szint versenyhátrányt okoz.

III.5. Finnország összefoglalás

A négy finn párt programjából három unióbarát és egy euroszeptikus párt képe körvonalazódik. Érdekes az Igaz Finnek 2007-es ellenséges, érvekkel nem vagy alig alátámasztott eurofób hozzáállásától papíron hogyan jutottak el a 2014-es, sokkal konstruktívabb álláspontig. Jellemző még a Szociáldemokrata Pártra és a Centrum Pártra, hogy a kritikájukat nem egyenesen fogalmazzák meg, hanem a szerintük módosítandókat inkább a jövőbeli célok közötti tervekként fogalmazzák meg.

IV. Egyesült Királyság

IV.1. Konzervatív Párt

A Konzervatív Párt (Conservative Party, közismertebben Tory Party) a mérsékelt euroszeptikus Európai Konzervatívok és Reformisták frakciójának legnagyobb pártja és egyben szervezője 2009-től, korábban az Európai Néppárt frakciójában voltak. Ellenzéki pártként megírt 2005-ös parlamenti programjukban felhozzák, hogy rendezik a viszonyukat az Európai Unióval és ennek keretében hatásköröket szereznek vissza.⁴⁰ A szociális fejezetbeli kívülmaradási jogukat vizsgálja szeretnének szerezni. Bár itt még támogatják az európai védelmi együttműködést, ennek a NATO keretében kell történnie. Meg kell újítani az Uniót egy rugalmasabb, liberálisabb, decentralizáltabb irányban. Az Unió szigorú munkajogi előírásai hátráltatják a munkaerőpiacot.

A 2009-es, ellenzéki pozícióból megírt konzervatív európai parlamenti választási manifesztum a 2014-eshez hasonló kritikákkal kezdődik: az EU túl bürokratikus, rugalmatlan, korszerűtlen.⁴¹ Az Unió befelé fordultságát is felvetik. Nemzetek Európáját kell fejleszteni, amely [csak] a közös célokért működik együtt. A munkáügyet és szociális jogi szabályozást vissza kell szerezni brit hatáskörbe. Vállalják, hogy amennyiben még nincs érvényben a Lisszaboni Szerződés, amikor kormányra kerülnek, akkor ügyszavazást írnak ki, melynek kampánya során ellenezni fogják a szerződéshez való csatlakozást. Az EU-nak csökkentenie kell a pazarlást, a bürokráciát 2012-re 25%-al kell visszafogni. Csökkenteni kell az

⁴⁰ CONSERVATIVE PARTY (2005): *It's time for action – conservative election manifesto 2005*. http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/11_04_05_conservative_manifesto.pdf (hozzáférés 2014. október 8.)

⁴¹ CONSERVATIVE PARTY (2009): *Vote for change – European election manifesto*. <https://www.conservatives.com/~media/Files/Downloadable%20Files/Euro%20Election%202009/euro-manifesto.ashx> (hozzáférés 2014. október 8.)

új Unió jogszabályok mennyiségét, és a már meglévő redundáns jogszabályokat is vissza kell vonni. Az Egyesült Királyság befizetéseit csökkenteni kell. A strasbourgi európai parlamenti üléseket meg kell szüntetni, ezzel évi 150 millió fontot spórol az Unió.

Az ellenzéki konzervatívok 2010-es parlamenti választási manifesztuma szerint az Unió védelmi költségvetésből vissza kell fogni, ennek keretében felül kell vizsgálni a brit részvételt az Európai Védelmi Ügynökségben.⁴² A brit törvényeket úgy módosítanák, hogy bevezetnének a „referendum lock”-ot, mely szerint minden szerződés, mely hatáskörök átruházását jelenti az Európai Uniónak, csak népszavazás után lehessen ratifikálni. Az Egyesült Királyság nem fog hozzájárulni, hogy létrehozzák az Európai Ügyészséget, vagy annak joghatósága legyen az Egyesült Királyság területén. Az Unió folyamatos és nem elszámoltatható befolyása az emberek mindennapjaiba túl messzire ment, ezért újra kell tárgyalni az Európai Unió Alapjogi Chartáját.

A nagyobbik kormánypárt 2014-es európai parlamenti manifesztumában népszavazást ígérnek az Egyesült Királyság Európai Unió tagságáról.⁴³ David Cameron bevezetője szerint az Unió bürokratikus és nem demokratikus, túlságosan befolyásolja a mindennapi életet és az új tagállamokból származó bevándorlás túl nagy terhet ró a helyi közösségekre. Cameron szerint az Unió a fő feladata a munkahelyteremtés elősegítése, ehhez az meg kell reformálni és rugalmasabbá kell tenni. Cameron megegyezik az új feltételekről az Unióval, majd ez alapján ügyszóntó népszavazást ír ki 2017 előtt.

Magában a programban a következő, Unió gyengítését célzó tervek vannak: Brüsszeltől vissza kell szerezni hatásköröket, csökkenteni kell az Unió bürokráciát. A nemzeti parlamenteknek együttműködve blokkolniuk kell tudni a nem kívánt Unió jogszabályokat. A rendőrség és az igazságügyi szervek meg tudják védeni a brit polgárokat az Unió szervek felesleges beavatkozásától mentesen. A munkavállalás szabadsága ne a szociális támogatások megszerzésének szabadságát jelentse. Az új tagállamok felvétele a migrációs szabadságok korlátozásával, például hogy egy új tagállam munkavállalói csak akkor élhessenek a szabad munkavállalás jogával, ha a nemzeti össztermék vagy a keresetek elérték egy meghatározott szintet. Az 1983-as Stuttgarter nyilatkozat⁴⁴ által meghatározott, majd a Lisszaboni Szerződésbe belefoglalt „ever closer union,” tehát egyre mélyülő politikai és gazdasági szövetség elvetése. Cél a minél több döntés nemzeti szintre hozása, Unió szintű döntések csak szükség esetén, az Unió napirendben nagyobb beleszólást

⁴² CONSERVATIVE PARTY (2010): *Invitation to join the government of Britain*. <https://www.conservatives.com/~media/Files/Activist%20Centre/Press%20and%20Policy/Manifestos/Manifesto2010> (hozzáférés 2014. október 8.)

⁴³ CONSERVATIVE PARTY (2014): *Real Change in Europe – Conservative Party European Election Manifesto 2014*. <https://www.conservatives.com/~media/Files/Downloadable%20Files/MANIFESTO%202014/Euro%20Manifesto%20English.ashx> (hozzáférés 2014. október 8.)

⁴⁴ BONDE, JENS-PETER (2003): *EUABC.com*. Europe of Democracies and Diversities. 2003. <http://hu.euabc.com/word/878> (hozzáférés 2014. október 8.)

a nemzeti kormányoknak. Csökkenteni kell a kiadásokat és egyben jobban kell őket felügyelni. Támogatják a holland törvényhozás javaslatát a nemzeti parlamentek nagyobb kontrolljára az Unió jogalkotás felett.

A program szerint támogatják a dolgozók szabad mozgását, viszont vannak, akik visszaélnék a lehetőségekkel. Meg kell akadályozni a „benefit tourism”-ot, azt, hogy a Unió állampolgárok szociális előnyök kihasználása céljából költözzenek egyik tagállamból a másikba. A közös agrárpolitikát meg kell újítani, mert hátrányos a brit mezőgazdaságnak. A programot ezzel zárják:

“For Conservatives in Brussels, Britain’s national interest is always our first priority: the safety of our citizens, and the jobs and opportunities created back home.”

Tehát a brüsszeli konzervatív képviselőknek a nemzeti érdek az elsődleges, ami a polgárok biztonsága és az otthon teremtetett munkák és lehetőségek.

IV.2. Munkáspárt

Az egyedül kormányzó Munkáspárt (Labour Party) 2005-ös parlamenti választási programban enyhe kritikaként megígéri, hogy dolgoznak azért, hogy a jövőben az Unió szabályok arányosak és jobban elkészítettek legyenek.⁴⁵ Az Uniót meg kell reformálni, gazdasági reformot kell végrehajtani.

A kormányzó pártként megfogalmazott 2009-es európai parlamenti programban nagyon pozitívan viszonyulnak az Unióhoz.⁴⁶ Meg kell szüntetni, hogy az Európai Parlamentnek két székhelye legyen, ezzel nem csak pénzt spórolunk, hanem a környezetre káros kibocsátást is. A költségvetést és a közös agrárpolitikát is meg kell reformálni.

A kormányzati pozícióból megírt 2010-es parlamenti választási manifestumban szintén általában erős Európát akarnak, és pozitív színben tüntetik fel az Uniót, de szükségét érzik az Unió költségvetés és közös agrárpolitika alapvető megreformálására.⁴⁷ Az Uniónak meg kell újítania a szabályozási környezetét, különös tekintettel a kis- és közepes vállalatokra vonatkozó jogszabályokra.

Az ellenzéki Munkáspárt 2014-es európai parlamenti manifestumában enyhe kritikaként megjelenik az Unió költségvetés megreformálásának igénye: Unió szinten arra kell költeni, amit költséghatékonyabb Unió szinten kezelni,

⁴⁵ LABOUR PARTY (2005): *Britain forward not back – The Labour Party Manifesto 2005*. <http://ucrel.lancs.ac.uk/wmatrix/tutorial/labour%20manifesto%202005.pdf> (hozzáférés 2014. október 9.)

⁴⁶ LABOUR PARTY (2009): *Winning the fight for Britain’s future – European Elections 2009*. <http://archive.labour.org.uk/uploads/e0e9e2d5-1437-8734-6d4e-8084302a2346.pdf> (hozzáférés 2014. október 9.)

⁴⁷ LABOUR PARTY (2010): *A future fair for all – The Labour Party Manifesto 2010*. <http://www2.labour.org.uk/uploads/TheLabourPartyManifesto-2010.pdf> (hozzáférés 2014. október 9.)

mint nemzeti szinten, és az Unió költségvetésben át kell helyezni a hangsúlyt a közös agrárpolitikáról gazdaságilag jobban megtérülő területekre, mint például a kutatás-fejlesztés.⁴⁸ Érdekes eleme a munkáspárt programjának a következő:

“This Government has deliberately tried to expose the NHS to the full force of EU competition law. The next Labour Government and our MEPs will work to make sure the NHS is protected from that body of law, so that patients are always put first.”

Tehát az egészségügyet mindenképpen ki akarják vonni az európai versenyjogi előírások hatálya alól.

A munkaerő illetve az uniós állampolgárok szabad mozgásánál minden jövőendő tagállamnál többéves, lehetőleg akár a most legfeljebb hét évest meghaladó derogációt szeretnének elérni. A Munkáspárt is támogatja a strasbourgi ülészés megszüntetését.

IV.3. Liberális Demokraták

A Liberális Demokraták (Liberal Democratic Party, közismertebben Liberal Democrats vagy Libdems) az Európai Liberálisok és Demokraták Szövetségének frakciójának tagja az Európai Parlamentben.

Az ellenzékben megírt 2005-ös parlamenti választási manifesztum kicsit kritikusabb. E szerint a 25 tagú Uniónak reformra van szüksége, hogy elszámoltathatóbb és hatékonyabb legyen. Több demokráciát és nyitottságot, kevesebb pazarlást és bürokráciát akarnak. Tehát itt is az általánosságok szintjén mozognak.⁴⁹

Az ellenzéki párt 2009-es manifesztum sem sokkal kritikusabb, bár itt megemlítik, hogy szükség van a közös agrárpolitika megváltoztatására úgy, hogy biztosítva legyen a fenntartható fejlődés vidéken és az igazságos kereskedési lehetőségek a farmereknek, továbbá megemlítik a közös költségvetés megreformálásának igényét.⁵⁰

Az ellenzéki Liberális Demokraták 2010-es parlamenti választási manifesztuma azt mondja, hogy ugyan az Európai Unió nem tökéletes, de szükséges. Harcolnak az elszámoltathatóságért és hatékonyságért. A legkonkrétabb kritika az

⁴⁸ LABOUR PARTY (2014): *The Labour Party European Manifesto*. http://www.yourbritain.org.uk/uploads/editor/files/LABOUR_PARTY_euro_manifesto.pdf (hozzáférés 2014. október 9.)

⁴⁹ LIBERAL DEMOCRATS (2005): *Liberal Democrats, The REAL alternative*. <http://ucrel.lancs.ac.uk/wmatrix/tutorial/libdem%20manifesto%202005.pdf> (hozzáférés 2014. október 13.)

⁵⁰ LIBERAL DEMOCRATS (2009): *The Liberal Democrat Manifesto for the 2009 Elections to the European Parliament*. <http://libdemmps.com/wp-content/uploads/2011/10/liberal-democrat-european-election-manifesto-2009-copy.pdf> (hozzáférés 2014. október 13.)

európai parlamenti képviselők havi utaztatása Strasbourgba, ami 200 millió euróba kerül évente és amit meg akarnak szüntetni⁵¹.

A kisebbik kormánypártként a Liberális Demokraták 2014-es európai parlamenti választási manifesztuma nem tartalmaz semmi kritikát az Unióval kapcsolatban, sőt, azt írják, hogy egy esetleges népszavazás esetén „Liberal Democrats will campaign strongly for the UK to remain in the European Union,⁵²” tehát hogy erőteljesen kampányolnak a mellett, hogy az Egyesült Királyság maradjon az Európai Unió tagja.

IV.4. Függetlenségi Párt

A[z Egyesült Királyság] Függetlenségi Párt (UK Independence Party, azaz a UKIP) minden választásnak ellenzékéből indult. Az euroszkeptikus Szabadság és Demokrácia Európája frakció tagja volt 2014-ig az európai Parlamentben, amelyet 2014-től Szabadság és Direkt Demokrácia Európája frakciónak hívnak.

A 2005-ös választási manifesztum szerint Európa korrupt, nem demokratikus és megreformálhatatlan.⁵³ Csak az Unión kívül lehet egy britek által a briteknek irányított ország az Egyesült Királyság. Az EU-ból való kilépés lehetővé tenné a szorosabb együttműködést más gazdasági szövetségekkel, mint például a NAF-TA. Az Unióból való kilépéssel annyi új munkahely teremődik, hogy az egyetemi tanulásra alkalmatlanok is el tudnak helyezkedni. A közös agrárpolitika nem működik. A kötöttpályás közlekedésnek nemzeti hatáskörben kell lennie. A felsoroltakon kívül a 2010-es programhoz hasonló tételek szerepelnek még, annyi különbséggel, hogy a 2005-ös manifesztumban kevesebb helyet szentelnek az Unió kritizálására és többet a javaslatokra.

Sajnos a 2009-es európai választási manifesztumuk nem elérhető, bár a 2014-es alapján azt is lehet feltételezni, hogy csak szórólapoztak.

A 2010-es parlamenti választási manifesztumuk szerint az Unió túlszabályozott⁵⁴. A nemzeti jogalkotás túlnyomó része az Unió jogszabályok hazai jog-

⁵¹ LIBERAL DEMOCRATS (2010): *Liberal Democrat Manifesto 2010*. http://www.astrid-online.com/Dossier--R3/Documenti/Elezioni-2/libdem_manifesto_2010.pdf (hozzáférés 2014. október 13.)

⁵² LIBERAL DEMOCRATS (2014): *The Liberal Democrat manifesto for the 2014 European Parliament elections*. http://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/libdems/pages/5056/attachments/original/1398775863/UK_LibDem_2014_Euromanifesto_Clear_Print.pdf?1398775863 (hozzáférés 2014. október 13.)

⁵³ UK INDEPENDENCE PARTY (2005): *UK Independence Party MANIFESTO 2005 – WE WANT OUR COUNTRY BACK*. <http://www.politicsresources.net/area/uk/ge05/man/UKIPa4manifesto2005.pdf> (hozzáférés 2015. október 15.)

⁵⁴ UK INDEPENDENCE PARTY (2010): *Empowering the people – UKIP Manifesto April 2010*. <http://www.politicsresources.net/area/uk/ge10/man/parties/UKIPManifesto2010.pdf> (hozzáférés 2014. október 15.)

anyagba ültetése, 120000 Uniós direktíva és előírás hatályos az Egyesült Királyságban. Az Egyesült Királyság évi 16.4 milliárd fontot fizet be, a visszatérítések után ez évi nettó 6.4 milliárd font. De a tagság valójában a közvetett kiadásokat is beleszámítva mindenestől évi 120 milliárd fontba kerül az Egyesült Királyságnak. Az Egyesült Királyság állandó tagja az ENSZ BT-nek, tagja a NATO-nak, a G8-nak és a G20-nak, a Világbanknak és nukleáris hatalom, az ezekkel áró előnyöket azonban nem tudja élvezni és a keze meg van kötve az által, hogy az EU-ban mindössze 9%-nyi szavazattal bír. A brit gazdaságot megfolytja a túlzott Uniós szabályozás. Önkormányzatokként (tanácsokként) általában három millió fontot lehet spórolni, ha megszüntetik a hulladéklerakókra kivetett adót. A gazdaságot segíti, ha megszüntetik az Uniós környezetvédelmi előírásokat (pl. amelyek korlátozzák a káros anyag-kibocsátásokat). Az európai elfogatóparancs hatálya alól ki kell lépni. A védelemben minden Uniós programból ki kell lépni. A nyugdíjasok szenvednek az Unió által rájuk kényszerített magas energiaáraktól, az Egyesült Királyságot tönkretelheti a rákényszerített közös európai nyugdíjalap. A nemzetközi szerződések megkötésekor az Unió nem a brit, inkább a francia és német érdekeket képviseli. Az Uniós tagság következményeként az új ingatlanok 86-át a bevándorlók viszik. Az Unióban a bürokrácia felülírja a demokráciát. A brit hagyományos mértékegységeket (mint a pint és a mérőföld) aláássák az EU döntései. Azonnali hatállyal ki kell vonulni a közös halászati politikából és meg kell szüntetni az EU által kikényszerített kvótákat.

A 2014-es európai parlamenti választási manifesztumuk a legkisebb a választásokon induló jelentősebb pártok közül, a magát EU-ellenességre alapozó pártnak nincs sok mondanivalója.⁵⁵ A párt szerint az Unió a nagyvállalatokat segíti, a kicsiket elnyomja, ettől szenved 4.8 millió kisebb brit vállalkozás. Az Uniós tagság napi 55 millió fontjába kerül a brit adófizetőknek, cserében egy bürokratikus törvénygyár. Az Európai Unió már nem az a gazdasági szövetség, amihez csatlakoztak, hanem olyan területeket felügyel, mint a bevándorlás, igazságszolgáltatás és az energia. Mivel az Unió nem tárgyal az évtizedek alatt összegyűjtött hatáskörök visszaadásáról, az egyetlen megoldás az Unió elhagyása. Évente két milliárd fontot költenek az Uniós „egészségturistákra.” A határok nyitottsága miatt nőtt a munkanélküliség, és a helyzet csak romlik, ha felveszik az Unióba Törökországot, Albániát, Moldovát „és még sokakat,” ahonnan beáramlanak majd a munkavállalók. Az Uniós környezetvédelmi előírások és a „Climate Change Act” (ami nem Uniós jogszabály, hanem brit törvény a Kyotói Folyamat részeként) sokba kerül a brit háztartásoknak. A kilépéssel az Egyesült Királyság visszanyeri a kontrollt a határok felett, olcsóbb lesz a fűtés, megfoszthatják az elítélteket a szavazati joguktól (ami nem EU-s, hanem Európa Tanács szervének, az Emberi Jogok Európai Bíróságának a döntése nyomán lett megadva az Egyesült Királyságban), nemzeti

⁵⁵ UK INDEPENDENCE PARTY (2014): *Create an earthquake – UKIP MANIFESTO 2014*.

<http://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/themes/5308a93901925b5b09000002/attachments/original/1398869254/EuroManifestoLaunch.pdf?1398869254> (hozzáférés 2014. október 15.)

lesz az egészségügy, a helyi felmenőkkel rendelkezők kaphatják a szociális lakásokat, olcsóbb lesz az üzemanyag és a tagdíjon rengeteget spórolnak.

IV.5. Egyesült Királyság összefoglalása

A négy jelentős pártból programja szerint a Függetlenségi Párt teljesen eurofób, gyakorlatilag az Unió minden intézkedését csak kritizálni tudják. A Konzervatív Párt átmenet, a programjaiban sok pozitívumot hoz fel az Unió mellett, de euroszeptikusnak nevezhető, mert vissza akar szerezni hatásköröket az Uniótól. A Munkáspárt és a Liberális Demokraták pozitívan viszonyulnak az Unió tagságához, általában szorosabb együttműködést szeretnének Európával. Kritikájukat az különbözteti meg nagyban a másik két párttól, de leginkább a Függetlenségi Párttól, hogy a problémákra megoldásokat kínálnak, vagy legalábbis konstruktívan viszonyulnak hozzájuk.

V.1. A három tagállam összehasonlítása

A programok írásakor különböztek a pártok kiindulópontjai. Míg a magyar programok rendszerint foglalkoztak az ellenfél lejáratásával, a finnek jellemzően nem foglalkoztak a versenytársakkal, a britek pedig átmenetet képeztek a kettő között. A finnek jellemzően a kritika helyett elérendő célokat tűztek ki, és ez volt inkább jellemző a Munkáspártra és a Liberális Demokratákra is, míg a legkevésbé a Függetlenségi Pártra volt jellemző ez a hozzáállás. Egyedül a Függetlenségi Párt deklarált célja az Európai Unióból való kilépés. A programok alapján a Jobbik, az Igaz Finnek és a brit Konzervatívok inkább szabadkereskedelmi szervezetté minősítenének vissza az uniót. Mindhárom országnál felmerült a közös agrárpolitika illetve, a túlzott bürokrácia és a demokráciadeficit, mint kritika. Érdekes, hogy még az euroszeptikus Jobbik szerint az Európai Parlament hatásköre mérsékelt a Tanácshoz és a Bizottsághoz képest, addig a szintén euroszeptikus brit Konzervatívok inkább a Tanácsot erősítenének.

V.2. Válaszok, végkövetkeztetés

Mit jelent az euroszepticismus?

Maradtam a dolgozat készítésének elején kidolgozott definíciónál: Euroszepticismus alatt azokat a nézeteket értem, amelyek leginkább a „less Europe” (kevesebb Európa) és a „no EU” (nem az Unióra) csoportokba sorolhatóak, akik csökkenteni szeretnének az Unió hatásköreit vagy szeretnének kiléptetni országukat, esetleg fel szeretnének számolni az Európai Uniót. Az Unió hatásköreinek bővítésének ellenzése a nem euroszepticismus a dolgozat szempontjából.

Milyen euroszeptikus tételeket tartalmaztak a választásokon a pártok kampányanyagai, programjai?

Leginkább a demokráciadeficitet, a pazarlást, a túlzott bürokráciát, jogszabálygyártást hozzák fel.

Azt feltételezem, hogy a kutatott időben erősödött az euroszepticismus a brit politikában, a Fidesz retorikájában és Finnországban. Másik feltételezésem, hogy az euroszeptikus erők kritikája részben eltérő, akár egymással ellentmondásos is lehet különböző országokban.

A brit politikában erősödött az euroszepticismus, hiszen a legnagyobb kormánypárt is euroszeptikus és megerősödött az euroszeptikus Függetlenségi Párt is. Viszont a Fidesz írott programja egyáltalán nem euroszeptikus. Finnországban a legeuroszeptikusabb erő szintén megerősödött, de közben a hivatalos programja rengeteget puhult, sokkal konstruktívabb és már nem eurofób. Vannak különbségek, de ha nem vesszük figyelembe a teljesen unióellenes Függetlenségi Párt programját, ami gyakorlatilag mindenért az Uniót hibáztatja, leginkább ugyanazokat (az előbb már ismertetett) pontokat hozzák fel.

Az egyes pártoknál nem találtam összefüggést a program Unióhoz való viszonyulása és a között, hogy a párt kormányon, vagy ellenzéki van-e.

Mivel terjedelmi és időgazdálkodási okokból ebben a dolgozatban nem lehetett kitérni rá, szerintem érdemes lenne megvizsgálni, hogy egyes pártok programja mennyiben tér el a szóbeli megnyilvánulásaiktól és a végrehajtott politiká-juktól. Tapasztalatom szerint a Fidesz és a Centrum Párt programja sokkal pozitívabbnak állítja be az Uniót, mint szóbeli retorikájuk, illetve David Cameronnak azt szokták felhánytorgatni, hogy programjában és retorikájában euroszeptikus, közben pedig Európa-barát politikát visz.

Témavezető: Dr. Nagy Miklós, egyetemi docens

Felhasznált irodalom

- APODACA, ARIANE (2013): *Information Guide Euroscepticism*. Cardiff University. <http://www.cardiff.ac.uk/insrv/resources/edc/Euroscepticism.pdf> (hozzáférés 2015. április 12.)
- BAJNAI GORDON – MESTERHÁZY ATTILA (2013): *IGAZSÁG, BIZTONSÁG, SZABADSÁG, JÓLÉT.* MSZP. http://mszp.hu/sites/default/files/ajanlat_magyarorszag_nak_kongresszus20131019_0.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 8.)
- BÍRÓ NAGY ANDRÁS et al (2012): *Euroszepticismus Magyarországon*. Budapest, Policy Solutions. <http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Euroszepticismus%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf> (hozzáférés 2014 október 6.)
- BONDE, JENS-PETER (2003): *EUABC.com*. Europe of Democracies and Diversities. 2003. <http://hu.euabc.com/word/878> (hozzáférés 2014. október 8.)
- CINI, MICHELLE (2007): *European Union Politics*. Great Britain, Oxford University Press.
- KISS J. LÁSZLÓ et al (2005): *A huszonötök európai*. Budapest, Osiris Kiadó.
- KOCSIS GYÖRGYI et al (2014): *Hol áll a perc-mutató?* Magyarországi Európa Társaság. http://www.europatarsasag.hu/images/2014Marc/perc2_web.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 1.)
- MESTERHÁZY ATTILA (2010): *Nemzeti Modernizáció, Összetartó közösség*. MSZP Országos Központ. <http://mitigernek.hu/images/docs/mszp2010.pdf> (hozzáférés 2014. szeptember 8.)
- TUKA ÁGNES (2009): *Az Európai Uniónk Színe és Fonákja*. Pécs, IDRResearch kft/Publikon Kiadó.

*

- CONSERVATIVE PARTY (2005): *It's time for action – conservative election manifesto 2005*. http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/11_04_05_conservative_manifesto.pdf (hozzáférés 2014. október 8.)
- CONSERVATIVE PARTY (2009): *Vote for change – European election manifesto*. <https://www.conservatives.com/~media/Files/Downloadable%20Files/Euro%20Election%202009/euro-manifesto.ashx> (hozzáférés 2014. október 8.)
- CONSERVATIVE PARTY (2010): *Invitation to join the government of Britain*. <https://www.conservatives.com/~media/Files/Activist%20Centre/Press%20and%20Policy/Manifestos/Manifesto2010> (hozzáférés 2014. október 8.)
- CONSERVATIVE PARTY (2014): *Real Change in Europe – Conservative Party European Election Manifesto 2014*. <https://www.conservatives.com/~media/Files/Downloadable%20Files/MANIFESTO%202014/Euro%20Manifesto%20English.ashx> (hozzáférés 2014. október 8.)
- FIDESZ – MAGYAR POLGÁRI SZÖVETSÉG (2006): *Hajrá, Magyarország! A Cselekvő Nemzet Programja*. <http://nezopontintezet.hu/files/2012/03/Hajr%C3%A1-Magyarorsz%C3%A1g-A-cselekv%C5%91-nemzet-programja-2006.pdf> (hozzáférés 2014. szeptember 3.)

FIDESZ – MAGYAR POLGÁRI SZÖVETSÉG (2009): *Igen, Magyarország többre képes.* http://static.fidesz.hu/download/yar/program2009_magyar.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 3.)

FIDESZ – MAGYAR POLGÁRI SZÖVETSÉG KÖZPONTI HIVATAL – KDNP (2010): *Nemzeti Ügyek politikája.* http://static.fidesz.hu/download/481/nemzeti_ugyek_politikaja_8481.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 3.)

IPSOS MORI: *Political Monitor, October 2014.* [https://www.ipsos-mori.com/researchpublications/researcharchive/3463/Support-for-EU-membership-highest-for-23-years-even-as-UKIP-rises-in-the-polls.aspx#gallery\[m\]/1/](https://www.ipsos-mori.com/researchpublications/researcharchive/3463/Support-for-EU-membership-highest-for-23-years-even-as-UKIP-rises-in-the-polls.aspx#gallery[m]/1/) (hozzáférés 2014. október 30.)

JOBBIK MAGYARORSZÁGÉRT MOZGALOM (2009): *Magyarország a magyaroké!* <http://www.balatonalmadi.jobbik.hu/sites/default/files/users/Jobbik-program2009EP.pdf> (hozzáférés 2014. szeptember 10.)

JOBBIK MAGYARORSZÁGÉRT MOZGALOM (2010): *Radikális változás.* <http://www.jobbik.hu/sites/jobbik.hu/down/Jobbik-program2010OGY.pdf> (hozzáférés 2014. szeptember 10.)

JOBBIK MAGYARORSZÁGÉRT MOZGALOM (2014): *Kimondjuk. Megoldjuk.* http://jobbik.hu/sites/default/files/cikkcsatolmany/kimondjukmegoldjuk2014_netre.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 10.)

KANSALLINEN KOKOOMUS (2007): *Vastuullinen markkinatalous ja sen vaikutukset Suomeen tulevaisuuteen.* <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=kokvaalitavoitteet2007> (hozzáférés 2014. augusztus 8.)

KANSALLINEN KOKOOMUS (2009): *Kokoomuksen eurovaaliohjelma 2009.* <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=kokeurovaaliohjelma2009> (hozzáférés 2014. augusztus 8.)

KANSALLINEN KOKOOMUS (2011): *MATKAOPAS HYVINVOINTIVALTIOSTA PAREMMINVOINTIVALTIOON - KOKOOMUKSEN EDUSKUNTAVAALIOHJELMA 2011.* <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=kokvaaliohjelma2011> (hozzáférés 2014. augusztus 8.)

KANSALLINEN KOKOOMUS (2014): *Parempi Eurooppa syntyy ainoastaan tekemällä.* <http://eurovaalit.kokoomus.fi/kokoomus-eurovaalijulistus-2014.pdf> (hozzáférés 2014. augusztus 8.)

LABOUR PARTY (2005): *Britain forward not back – The Labour Party Manifesto 2005.* <http://ucrel.lancs.ac.uk/wmatrix/tutorial/labour%20manifesto%202005.pdf> (hozzáférés 2014. október 9.)

LABOUR PARTY (2009): *Winning the fight for Britain's future – European Elections 2009.* <http://archive.labour.org.uk/uploads/e0e9e2d5-1437-8734-6d4e-8084302a2346.pdf> (hozzáférés 2014. október 9.)

LABOUR PARTY (2010): *A future fair for all – The Labour Party Manifesto 2010.* <http://www2.labour.org.uk/uploads/TheLabourPartyManifesto-2010.pdf> (hozzáférés 2014. október 9.)

LABOUR PARTY (2014): *The Labour Party European Manifesto.* http://www.yourbritain.org.uk/uploads/editor/files/LABOUR_PARTY_euro_manifesto.pdf (hozzáférés 2014. október 9.)

LIBERAL DEMOCRATS (2005): *Liberal Democrats, The REAL alternative*. <http://ucrel.lancs.ac.uk/wmatrix/tutorial/libdem%20manifesto%202005.pdf> (hozzáférés 2014. október 13.)

LIBERAL DEMOCRATS (2009): *The Liberal Democrat Manifesto for the 2009 Elections to the European Parliament*. <http://libdemmeeps.com/wp-content/uploads/2011/10/liberal-democrat-european-election-manifesto-2009-copy.pdf> (hozzáférés 2014. október 13.)

LIBERAL DEMOCRATS (2010): *Liberal Democrat Manifesto 2010*. http://www.astrid-online.com/Dossier--R3/Documenti/Elezioni-2/libdem_manifesto_2010.pdf (hozzáférés 2014. október 13.)

LIBERAL DEMOCRATS (2014): *The Liberal Democrat manifesto for the 2014 European Parliament elections*. http://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/libdems/pages/5056/attachments/original/1398775863/UK_LibDem_2014_Euromanifesto_Clear_Print.pdf?1398775863 (hozzáférés 2014. október 13.)

MAGYAR SZOCIALISTA PÁRT (2006): *Erős köztársaság, sikeres Magyarország-az MSZP választási programja*. http://www.boon.hu/2006/02/az_MSZP_v_laszt_si_programja.doc (hozzáférés 2014. szeptember 8.)

MAGYAR SZOCIALISTA PÁRT (2009): *AZ MSZP EP DELEGÁCIÓ VALLALÁSAI 15 PONTBAN*. http://mszp.hu/sites/default/files/MSZP%20EP%20vallalasok%20a%20kovetkezo_ciklusra.pdf (hozzáférés 2014. szeptember 8.)

PERUSSUOMALAISET (2007): *Oikeudenmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta!*. http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Perussuomalaisen_eduskuntavaaliohjelma_2007.pdf (hozzáférés 2014. augusztus 13.)

PERUSSUOMALAISET (2009): *PERUSSUOMALAISTEN EU-VAALIOHJELMA 2009.*. http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Perussuomalaisen_EU-vaaliohjelma2009.pdf (hozzáférés 2014. augusztus 13.)

PERUSSUOMALAISET (2011): *Suomalaiselle sopivin*. http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Perussuomalaisen_eduskuntavaaliohjelma_2011.pdf (hozzáférés 2014. augusztus 13.)

PERUSSUOMALAISET (2013): *Perussuomalaisen EU-vaaliohjelma*. <http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/EU-vaaliohjelma.pdf> (hozzáférés 2014. augusztus 13.)

SUOMEN KESKUSTA (2007): *Vähän kuin itseäsi äänestäisit*. <http://www.keskusta.fi/includes/loader.aspx?id=6b6636d7-f713-410e-8f58-acd1b84fb928> (hozzáférés 2014. augusztus 9.)

SUOMEN KESKUSTA (2009): *Urhoutta Eurooppaan – Keskustan vaaliohjelma euroopan parlamentin vaaleissa 2009*. <http://www2.keskusta.fi/loader.aspx?id=18326693-9333-4d61-b460-7bcd66794270> (hozzáférés 2014. augusztus 9.)

SUOMEN KESKUSTA (2011): *Koko Suomi, kaikki suomalaiset - Vaaliohjelma vuoden 2011 eduskuntavaaleihin*. <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=keskvaaliohjelma2011> (hozzáférés 2014. augusztus 9.)

SUOMEN KESKUSTA (2011): *Koti kuntoon – tuuletusta Eurooppaan - Keskustan vaaliohjelma Euroopan Parlamentin vaaleissa 2014*.

<http://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=0e0d6039-11c6-4179-8751-e389bca665ca>
(hozzáférés 2014. augusztus 9.)

SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE (2006): *Reilu Suomi - työtä ja välittämistä*. <http://www.sdp.fi/images/vaaliohjelmia/sdpnvaaliohjelma07.pdf> (hozzáférés 2014. augusztus 10.)

SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE (2009): *EUROOPAN PARLAMENTIN VAALIEN VAALIOHJELMA 2009*. <http://www.sdp.fi/images/vaaliohjelmia/euvaaliohjelma09.pdf> (hozzáférés 2014. augusztus 10.)

SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE (2011): *TYÖN JA OIKEUDENMUKAISUUDEN PUOLESTA*. http://www.sdp.fi/sites/default/files/politiikka/tyon_ja_oikeudenmukaisuuden_puolesta_ladattava.pdf (hozzáférés 2014. augusztus 10.)

SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE (2014): *Oikeudenmukainen Eurooppa – laitetaan Eurooppa töihin*. http://issuu.com/sosialidemokraatit_sdp/docs/sdp_eu_vaaliohjelma_2014 (hozzáférés 2014. augusztus 10.)

UK INDEPENDENCE PARTY (2005): *UK Independence Party MANIFESTO 2005 – WE WANT OUR COUNTRY BACK*. <http://www.politicsresources.net/area/uk/ge05/man/UKIPa4manifesto2005.pdf> (hozzáférés 2015. október 15.)

UK INDEPENDENCE PARTY (2010): *Empowering the people – UKIP Manifesto April 2010*. <http://www.politicsresources.net/area/uk/ge10/man/parties/UKIPManifesto2010.pdf> (hozzáférés 2014. október 15.)

UK INDEPENDENCE PARTY (2014): *Create an earthquake – UKIP MANIFESTO 2014*. <http://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/themes/5308a93901925b5b09000002/attachments/original/1398869254/EuroManifestoLaunch.pdf?1398869254> (hozzáférés 2014. október 15.)

UNIVERSITY OF LEICESTER: *Distance Learning and CPD*. <http://www2.le.ac.uk/study/distance> (hozzáférés 2014. november 11.)